

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a literární vědy

Bakalářská práce

Hana Hudečková

Romány Zdeňka Lahody v kontextu české detektivky

60. – 90. let 20. století

**Zdeněk Lahoda's novels within the context of Czech mystery
fiction of the 1960s to 1990s**

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce panu Ing. Pavlu Janáčkovi, Ph.D. za jeho ochotu, cenné rady, připomínky a čas, který mi věnoval.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V ...

dne...

podpis

Anotace

Cílem práce bylo vypracovat životopisnou charakteristiku spisovatele a překladatele Zdeňka Lahody, charakterizovat jeho beletristické práce s přihlédnutím k jeho překladatelskému úsilí a začlenění jeho detektivní prózy do vývojového kontextu kriminálního žánru v české literatuře od 60. do 90. let 20. století. Práce se snaží definovat detektivku jako žánr. Tato práce shrnuje dílo Zdeňka Lahody a porovnává jeho vlastní tvorbu a jeho překladatelskou tvorbu. Větší úsilí věnoval Zdeněk Lahoda své překladatelské činnosti, velmi často překládal ideologizovanou socrealistickou literaturu, detektivky, dobrodružné příběhy a povídky. Jeho vlastní tvorba nezapadá už do kontextu 90. let, a proto se jeho díla znovu nereeditují.

Klíčová slova: Zdeněk Lahoda – detektivka — překladatel – Naše vojsko

Annotation

The goal of this work was to develop a biographical characteristics of the writers and translators Zdeněk Lahoda, characterize his works of fiction with regard to his efforts to the translation and its integration into the development detective fiction genre in the context of criminal czech literature since the 60 to 90 of the 20 century. The work seeks to define a genre thriller. This paper summarizes the work of Zdeněk Lahoda soothe and compares his own work, and his translation work. Greater efforts to Zdeněk Lahoda dedicated his translation activities, often translated socrealistic ideological literature, detective stories, adventure tales and stories. His own work has not fit into the context of 90th Years, and therefore do not issue his work again.

Key words: Zdeněk Lahoda – mystery – translator – Naše vojsko

Obsah

1. ÚVOD	7
1.1 Detektivka jako žánr	8
2. CÍL.....	10
3. ŽIVOT A DÍLO ZDEŇKA LAHODY.....	11
3. 1 Život Zdeňka Lahody	11
3. 1 Život Zdeňka Lahody	13
3. 2 Zdeněk Lahoda a česká detektivní próza	14
3.3 Charakteristika postav v díle Zdeňka Lahody	15
3. 3. 1 Charakteristika hlavního detektiva	15
3. 3. 2 Ostatní postavy	16
3. 4 Kompozice detektivních próz Zdeňka Lahody	17
3. 4. 1 Past na krásného tygra.....	17
3. 4. 2 Hon na medvídku.....	20
3. 4. 3 Láska a smrt odvážného střelce.....	22
3. 5. Dílo Zdeňka Lahody v kontextu české detektivní tvorby 60. - 90. let.....	24
3. 5. 1 Kontext českých detektivek 60. Let.....	24
3. 5. 2 Kontext 70. a 80. let.....	28
3. 5. 3 Kontext 90. let.....	30
3. 6 Překladačská činnost Zdeňka Lahody	31
3. 6. 1 Překlady z němčiny	31
3.6.2 Překlady z angličtiny.....	38
4. Závěr.....	44
5. Seznam literatury	45

1. ÚVOD

Původní české detektivní příběhy začaly vznikat okolo roku 1906 s hlavní postavou Leona Cliftona. Šlo o povídkovou sérii napodobující podobné příběhové série americké (např. s Nickem Carterem).

Do roku 1911 vzniklo okolo tří set novel, na jejichž popularitu později reagovali např. Jiří Voskovec a Jan Werich ve hře *Gorila ex machina* (premiéra 1928).

. V průběhu 20. let začaly vznikat první české detektivní romány, z nichž díky zasazení do domácího prostředí a pojetí ústřední postavy vyšetřovatele je jako průkopnické dílo žánru uváděno *Tajemství obrazárny* Emila Vachka (1928). Mezi roky 1939 – 1948 se začíná hledat nová, „lepší“ literatura, vytváří se představy, jak by se mělo naložit s literaturou, která je široce čtena, ale nesplňuje umělecké požadavky. První reakcí bylo tuto neuspokojující literaturu zrušit, proto většina tradičních zábavných žánrů včetně detektivky zmizela na přelomu 40. a 50. let z knižního trhu.

V první polovině 50. let byly pak detektivní motivy a syžety užívány v rámci socialisticko-realistických románů (např. Řezáčova *Bitva*, 1954).

Od počátku 60. let nastává rehabilitace detektivního žánru, autoři této dekády se snaží o jeho kultivaci a využití v umělecké literatuře (J. Škvorecký, J. Trefulka, H. Bělohradská, L. Fuks), zároveň vzniká nová souvislá produkce detektivky oddechového určení (Václav Erben, Hana Prošková, Jiří Marek).

V 70. a 80. letech pod tlakem oficiální kultury dochází k využití „nižších“ žánrů pro výchovu či propagandu, zároveň však pokračuje a rozšiřuje se produkce oddechových detektivek a roste i počet jejich autorů (J. Velinský, E. Kačírková, P. Kraus, J. Šmíd, B. Hodek, J. Cimický ad.), detektivka se svým způsobem rozvíjí i v prostředí exilové literatury (M. Rybářová ad.). Tyto oblasti pak existují nezávisle na sobě.

Zdeněk Lahoda začal psát detektivky v 70. letech 20. století. V roce 1977 byl vydán *Hon na medvídku* a v roce 1979 byla vydána *Past na krásného tygra*. Poté se na několik let odmlčel a jeho poslední detektivní příběh *Láska a smrt odvážného střelce* vyšel zpočátku 90. let.

1.1 Detektivka jako žánr

Ale co to vlastně detektivka je? Slovo detektivka vzniklo z latinského slova *detegere*, které nese význam odhalit, odkrýt. Základem detektivky je tedy odhalení záhady a její následné vyřešení, tato záhada nemusí však být nutně spjata se zločinem. Ústřední motiv detektivní prózy tvoří pátrání po zločinu, ve kterém jednu z nejdůležitějších rolí hraje postava vyšetřovatele, jehož chování bývá charakteristické. Typickým zločinem pro detektivku je vražda, ale ani ta není podmínkou. Podle B. Hodka (1989) postačuje, když se jedná o zločin takového rozměru, o kterém čtenář nepředpokládá, že by se jemu samotnému mohl stát. Zločin je zpravidla v každé detektivce vyřešen a pachatel si obvykle odpyká trest, jaký si zasloužil.

Definovat detektivku se pokoušeli už jiní autoři, například zmíněný B. Hodek ve svém díle *Vraždy na dobrou noc* ji definuje takto:

Celá detektivka není ani šachový problém, ani matematická úloha s určitým zadáním a popsáním řešením, je to literárně zpracovaná hádanka, rébus, v němž se v průběhu iks let ustálila určitá pravidla.

Pravidla, o kterých se B. Hodek zmiňuje, se pokusil sepsat do svého díla *Nápady čtenáře detektivek (ROK)* J. Škvorecký. B. Hodek nebyl jediný, kdo se snažil charakterizovat detektivku.

Jinou definici nabízí i J. Cigánek v díle *Umění detektivky* (1962):

Detektivní román (povídka) je literární žánr, jehož důsledně pojatou epickou podstatou je zločin s motivem tajemství. Metodickému vyřešení výchozí epické premisy jsou kompozičně i výrazově podřízeny všechny literární prostředky.

Nejnovější definici nalezneme ve slovníku u D. Mocné v *Encyklopedii literárních žánrů* (2004).

Detektivka je jeden z klíčových žánrů populární epiky, líčící proces objasňování ztajemněného zločinu. Je jedním z žánrů kriminální literatury (tj. literatura věnovaná problematice zločinu), její funkce je především zábavná. Princip narativní mezery v informacích se soustřeďuje k otázce kdo je vrah“, přičemž odpověď na ni spolu s detektivem z fikčního světa hledá i čtenář. Vyprávění je zaměřeno na vznik, rozvíjení, ověřování a zamítání detektivových (resp. čtenářových) hypotetických podezření, které autor konstruuje jako klamná, obtížně verifikovatelná.

2. CÍL

Se třemi tituly patřil Lahoda k méně plodným autorům žánru. Na rozdíl od knih Erbenových, Kačírkové, Proškové nebo Hodka nebyly také jeho romány v době svého vzniku zaznamenány literární kritikou (jedinou recenzi na Lahodův román, shodou okolností ten první, *Hon na medvídku*, napsal podle bibliografické databáze Česká literární věda do Květnu 1978, č. 18, novinář Jiří Stegbauer). V příslušných kapitolách závěrečného dílu Dějin české literatury 1945–1989 rovněž Lahodovo jméno nenacházíme. Jedinou stopou odborné reflexe Lahodových detektivek je tak až dosud doslov k souborné reedici obou prvních románů ve svazku 2 x inspektor Láska (1984), který napsal Jan Cigánek. Žánrový kontext, do nějž zde Cigánek Lahodu zasadil, je ovšem neúplný, jsou z něj vyřazeni všichni autoři zejména 60. let, kteří byli v kontextu oficiální kultury období tzv. normalizace zamlčováni. Předložená bakalářská práce vznikla s cílem shromáždit základní informace o Zdeňku Lahodovi jako "menším autoru okrajového žánru", popsat a charakterizovat jeho detektivní prózu v úplném kontextu původní detektivní beletrie 60. až 80. let 20. století.

3. ŽIVOT A DÍLO ZDEŇKA LAHODY

3.1 Život Zdeňka Lahody

Zdeněk Lahoda se narodil 5. listopadu 1920 v Krásném Řezně u Ústí nad Labem. Studoval obchodní akademii v Teplicích, ale maturitu skládal v Lounech v roce 1939. Po maturitě byl v roce 1940 zaměstnán ve Zlíně (Gottwaldov) u firmy Baťa, později pracoval v různých podnicích v Praze. Roku 1942 byl nasazen na stavbu v Hněvicích u Roudnice nad Labem. Na práci do Lipska byl poslán 1943. O tři roky později začal studovat novinářskou fakultu Vysoké školy politické a sociální, o rok později začal pracovat jako pojišťovací úředník. V rozmezí let 1949–1953 byl pracovníkem Darexu, roku 1953 se stal vedoucím obchodního odboru Kombinátu Praha-jih, později se stal vedoucím náboru v propagaci Kniha.

Zdeněk Lahoda působil jako překladatel a spisovatel. Překládal zejména z němčiny a z angličtiny. Překladatelské činnosti se věnuje od roku 1955. Je autorem tří detektivních románů. Dva z nich (*Past na Medvídka*, *Hon na krásného tygra*) jsou situovány do prostředí buržoazie 30. let 20. století. Všechny tři detektivní romány jsou propojeny vyšetřující postavou, inspektorem Láskou.

Překlady z angličtiny

Boissiere, Ralph de: *Rum a coca-cola* (Rum and Coca Cola; R, Praha, Naše vojsko 1959)

Černošská poesie (VB, Praha, Naše vojsko 1958, + další překladatelé)

Dlouhý pochod (Stories of the Long March; sborník, Praha, Naše vojsko 1960, + Ema Bayerleová)

Killens, John Oliver: *A potom jsme uslyšeli hřmění* (And Then We Heard the Thunder; R, Praha, Naše vojsko 1975; Praha, Naše vojsko 1980)

Stewart /Stewartová/, Margaret: *Pán v béžové limusině* (Voices of America; VP, Praha, Naše vojsko 1957, + Jaromír Němec, Zora Wolfová)

Winnington, Alan: *Fairfaxovy miliony* (The Fairfax Millions; R, Praha, Naše vojsko 1975)

Winnington, Alan: *Kočky oči* (Cats eyes; R, Praha, Naše vojsko 1979)

Překlady z němčiny

Bredel, Willi: *Pro tebe svoboda* (Für dich Freiheit; R, Praha, Státní nakladatelství politické literatury 1960)

Diggelmann, Walter Mathias: *Výslech Harry Winda* (Das Verhör des Harry Wind; R, Praha, Naše vojsko 1969)

Killens, John Oliver: *A potom jsme uslyšeli hřmění* (Und dann hörten wir den Donner [And then we heard the Thunder]; R, Praha, Naše vojsko 1980)

Lebert, Hans: *Vlčí kůže* (Der Wolfhaut; R, Praha, Naše vojsko 1972)

Charisius, Albrecht - Mader, Julius: *Tajná služba bez masky* (Nicht länger Geheim; R, Praha, naše vojsko 1974)

Sandner, Kurt: *Signály z vesmíru* (Signal aus dem Weltall; R, Praha, Nakladatelství politické literatury 1962)

Schreyer, Wolfgang: *Chrám satanův* (Tempel des Satans; R, Praha, Mladá fronta 1961)

Schreyer, Wolfgang: *Operace Thunderstorm* (Unternehmen Thunderstorm; R [5 dílů], Praha, Naše vojsko 1957)

Schreyer, Wolfgang: *Pobočník diktátora* (Der Adjutant; R, Praha, naše vojsko 1975)

Schreyer, Wolfgang: *Zelený papež* (Das Grüne Ungeheuer; R, Praha, Naše vojsko 1961)

Thürk, Harry: *Amok* (Amok; R, Praha, Naše vojsko 1977)

Thürk, Harry: *Dračí dech* (Des Drachens grauer Atem; R, Praha, Naše vojsko 1979)

Thürk, Harry: *Hodina mrtvých očí* (Die Stunde der toten Augen; R, Praha, Naše vojsko 1982)

Thürk, Harry: *Kejklíř* (Der Gaukler; R, Praha, Naše vojsko 1980)

Thürk, Harry: *Lotos na hořících jezerech* (Lotos auf brennenden Teichen; R, Praha, Naše vojsko 1963)

Thürk, Harry: *Údolí sedmi měsíců* (Das Tal der sieben Monde; R, Praha, Naše vojsko 1963)

Thürk, Harry: *Vítr umírá před džunglí* (Der Wind stirbt vor dem Dschungel; R, Praha, Naše vojsko 1964)

Weber, Heinz: *Případ Eriky Grollerové* (Der Fall Erika Groller; R, Praha, Naše vojsko 1977)

Winnington, Alan: *Zastavení v Berlíně* (Der Totgeglaubte; R, Praha, Naše vojsko 1974)

Zweig, Arnold: *Spor o seržanta Gríšu* (Der Streit um den Sergeanten Grischa; R, Praha, Naše vojsko 1975). (Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945, <<http://www.obecprekladatel.cz/L/LahodaZdenek.htm>>, přístup 12. 1. 2011).

3.1 Život Zdeňka Lahody

Zdeněk Lahoda se narodil 5. listopadu 1920 v Krásném Řezně u Ústí nad Labem. Studoval obchodní akademii v Teplicích, ale maturitu skládal v Lounech v roce 1939. Po maturitě byl v roce 1940 zaměstnán ve Zlíně (Gottwaldov) u firmy Baťa, později pracoval v různých podnicích v Praze. Roku 1942 byl nasazen na stavbu v Hněvicích u Roudnice nad Labem. Na práci do Lipska byl poslán 1943. O tři roky později začal studovat novinářskou fakultu Vysoké školy politické a sociální, o rok později začal pracovat jako pojišťovací úředník. V rozmezí let 1949–1953 byl pracovníkem Darexu, roku 1953 se stal vedoucím obchodního odboru Kombinátu Praha-jih, později se stal vedoucím náboru v propagaci Kniha. Byl mnohokrát evidovaným spolupracovníkem tajné bezpečnosti, tím se vysvětluje jeho vazba k nakladatelství Naše vojsko.

Zdeněk Lahoda působil jako překladatel a spisovatel. Překládal zejména z němčiny a z angličtiny. Překladatelské činnosti se věnuje od roku 1955. Je autorem tří detektivních románů. Dva z nich (*Past na krásného tygra*, *Hon na medvídku*) jsou situovány do prostředí buržoazie 30. let 20. století. Všechny tři detektivní romány jsou propojeny vyšetřující postavou, inspektorem Láskou.

3. 2 Zdeněk Lahoda a česká detektivní próza

Zdeněk Lahoda nepatří mezi výrazně významné autory detektivních próz. Jeho literární dílo, pomineme-li překladatelskou činnost, čítá pouze tři tituly. Jeho překlady naopak tvoří mnohem rozsáhlejší soubor, a to několik desítek přeložených děl jak z angličtiny, tak i z němčiny.

Tato kapitola se bude věnovat detektivním prózám Zdeňka Lahody, jejich charakteristickým rysům a zhodnotí přínos Z. Lahody v žánru detektivní literatury.

Zdeněk Lahoda svoje díla člení do velmi krátkých úseků, zločin se vždy odehrává na počátku vyprávění, následně je zahájeno pátrání a s ním se obvykle objevuje soupis stop nebo podezřelých, které mají poskytnout čtenáři informaci o existujících podezřelých či důkazech. S každou nově se vyskytující kapitolou se objevují další a další důkazy, stejně jako je vrhán stín podezření na různé, v příběhu prvně se vyskytující postavy. Autor využívá i falešných stop, aby čtenáře zmátl a zavedl jiným směrem. Ovšem odhalení vraha nebývá natolik překvapujícím jako jeho motivy.

3.3 Charakteristika postav v díle Zdeňka Lahody

3.3.1 Charakteristika hlavního detektiva

Zdeněk Lahoda ztvárnil jednoho hlavního detektiva nesoucího jméno Jiří Láska. Samotné vyšetřovatelovo jméno je jakýmsi kontrastem ke zločinům, které jsou v jeho dílech páčány. Všechna tři autorova díla jsou zasazena do minulosti, do první republiky. Tomu také přizpůsobuje pojetí postavy.

Jedná se o staršího pražského kriminalistu, který již dlouho pracuje u policie a má výrazné zkušenosti. V díle je titulován jako pan vrchní inspektor Jiří Láska. Detektiv má svou vlastní rodinu, o které se zmiňuje jen zřídka, to znamená, že během vyprávění se zmíní pouze několika větami, pouze když se děj schyluje ke konci, je čtenáři zprostředkována scéna z Láskova rodinného kruhu, kdy se jedná o všední ráno, ze kterého se můžeme dozvědět jména synů a manželky Jiřího Lásky. Jeho rodina, stejně jako samotný vyšetřovatel, se ukazuje jako tzv. nedotknutelná, což znamená, že se nedostává do situace bezprostředního ohrožení. Maximální nebezpečí, kterému se detektiv vystavuje, může být pár uštědřených pohlvků nebo kopanců, i když v jednom příběhu dostane Láska kovovou tyčí do ramene.

Vrchní inspektor Jiří Láska se nám jeví jako velice pečlivý detektiv, který nezanedbává nejmenší podrobnosti a důkladně je prošetřuje. Působí také jako hlavní organizátor skupiny kriminalistů, se kterými pracuje. Zadává jim úkoly, které jeho kolegové ochotně plní, ale nápady, které vedou k dalšímu posunutí příběhu, jsou vždy výsledkem myšlenkové činnosti inspektora Lásky.

Detektiv má kolem sebe několik pomocníků vyšetřovatelů, ale žádný z nich neplní funkci tzv. „doktora Watsona“, takže zde postrádáme chápavého partnera. Přestože má inspektor k dispozici několik lidí, nevkládá do žádného takovou důvěru, proto většina zodpovědnosti leží na Láskových bedrech. To jeho postavu činí přitažlivou a zapamatovatelnou.

Jan Cigánek ve své práci *Umění detektivky* (1962) vymezuje tři hlavní typy detektivů:

1) Typ mechanismu na usuzování. Jeho kompoziční postavení je ve znamení příkrého rozporu mezi rolí epického středu a vysunutím za oponu příběhu.

2) Typ romantického opozičního hrdiny, jehož výjimečné vlastnosti pomáhají demaskovat zločinnost poměrů v třídní společnosti. Falešné zkreslení tohoto typu najdeme v thrilleru. Detektiv je tu dán bombastickou nadsázkou, romantickými nevěrohodnostmi, avšak nestojí ve společenské opozici. Ani tento druhý typ nepřeklenul rozpornou pozici ve skladbě příběhu.

3) Detektiv jako představitel vůle společenského celku, z něhož vyrůstá a s nímž splývá i jeho individuální osud. Činnost tohoto detektiva je světonázorově podmíněna. Toto pojetí typu je východiskem, možnosti k překonání starého rozporu detektivní kompozice.

Podle tohoto rozčlenění by mohl být inspektor Láška označen jako třetí typ, tedy jako představitel vůle společenského celku, se kterým splývá i jeho vlastní osud.

3.3.2 Ostatní postavy

Další postavy vystupující v prózách Zdeňka Lahody nemají podrobně vykreslenou charakteristiku. Nejvíce můžeme usuzovat z jejich chování v různých situacích a z jejich promluv během příběhu. Vyšetřovatelé z policejní stanice, kteří Jiřímu Láskovi pomáhají s případem, vždy plní svoje rozkazy a nikdy nepátrají na vlastní pěst. Napomáhají tedy hladkému průběhu vyšetřování a ve vrchním inspektorovi pravděpodobně vidí svůj vzor.

Za povšimnutí stojí autorova práce s jazykem u různých postav. Postavy z nižšího sociálního prostředí používají obecnou češtinu, zatímco osoby s vyšším sociálním postavením mluví spisovně, stejně tak i hlavní postava Lahodova díla vrchní inspektor Jiří Láška. Ve chvílích, kdy se osoby s „lepším“ postavením rozčílí a přestanou se kontrolovat, použijí také češtiny obecné.

3. 4 Kompozice detektivních próz Zdeňka Lahody

Kompozice jeho děl se drží tradiční struktury, které jsou předpokladem pro kvalitní detektivku. Tato kompozice je rozčleněna do čtyř úseků a těmi jsou zločin, zahájení a průběh vyšetřování, představení osoby detektiva a nakonec objasnění zločinu a odhalení viníka, v některých případech i jeho potrestání.

Zaměříme se na to, jak jsou v Lahodových novelách realizovány prvky poetiky žánru jako expozice, postava a další.

Expozice směřuje k řešící scéně, motiv tajemství se zobrazuje už nyní, převažuje strohý věcný popis bez zbytečných úvah (Cigánek, 1962).

3. 4. 1 Past na krásného tygra

Zdeněk Lahoda člení svoje novely do krátkých, několikastránkových kapitol, aby mohl stupňovat napětí, přičemž všechny části přinášejí nové a nové informace. Každá kapitola obsahuje epický podtitul¹ na počátku s implicitním náznakem toho, co bude v nadcházející kapitole následovat. Podtituly, které se vyskytují v Lahodově novelách, bývají celkem rozsáhlé. Například:

„KAPITOLA ŠESTÁ,

ve které se vrchnímu inspektorovi Láskovi dostává poučení, že Venouš je samec od Venuše, Ářčí se jmenuje Karel a Slávek je vlastně Ferda (Lahoda, Zdeněk. *Past na krásného tygra*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 216 s., strana 45).“

nebo:

„KAPITOLA SEDMÁ

¹ Podtitul bývá asyndeticky napojen na titul, je graficky odlišen jiným typem písma. Většinou má charakter „komunikativní instrukce“, údaje o žánru a tím i o způsobu čtení díla, které autor pokládá za natolik důležité, aby je vyjádřil podtitulem (Hodrová, 2001)

pojednává o tom, že vlk je fešák, nakopat by vlastně zasloužila matka příroda a nominativ singuláru způsobuje prudký pokles statecké hodnoty (Lahoda, Zdeněk. *Past na krásného tygra*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 216 s., strana 56).“

Sama první kapitola čítá pouhých šest stran, ostatní kapitoly obvykle nepřesahují desetistránkový rozsah, ty nejdelší se nachází uprostřed novely, tj. v pasážích, kdy detektiv pátrá. K závěru se kapitoly opět zkracují. Nejkratší je kapitola poslední, která čítá necelé tři strany. Z. Lahoda se snaží stupňovat takto napětí, obvykle v závěru kratších kapitol čteme na konci, co bude následovat, ale není to nijak konkrétně rozvedeno:

„Vy, pánové, řekl Karasovi a Panochovi, si zatím proberte všecko, co už víme. Myslím, že tak za hodinku budeme zpátky. (Lahoda, Zdeněk. *Past na krásného tygra*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 216 s., strana 55).“

Čtenář netuší kam a s kým se vrchní inspektor Láška vydá.

„Koncipista JUDr. Bernát rozuměl a nijak se na výlet do Velkého Mezříčí netěšil (Lahoda, Zdeněk. *Past na krásného tygra*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 216 s., strana 64)

Ani zde recipient neví, co se bude ve zmíněném městě odehrávat.

„KAPITOLA PRVNÍ

zavádí čtenáře do krásné golfové přírody mezi tygry, králíky a jinou zvěř (Lahoda, Zdeněk. *Past na krásného tygra*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 216 s., strana 7).“

Čtenář by mohl očekávat, že tygry bude naznačovat, že se děj bude odehrávat někde v exotických krajinách, ale postupem času se vysvětlí, že tygr je označení pro zdatné hráče golfu a že jeden z těchto „tygrů“ se stal obětí vraždy.

„KAPITOLA DVACÁTÁ

a neodvolatelně poslední, v níž vrchní inspektor Láška konstatuje, že změna je život, a vyjádří naději, že v Krásném Březně je krásně (Lahoda, Zdeněk. *Past na krásného tygra*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 216 s., strana 212).“

Zde autor explicitně dává najevo, že kapitola je poslední a že se recipient nic nového k případu nedozví. Poslední kapitola přenáší pozornost k vlastní Lahodově biografii, protože oznamuje jeho přeložení do Ústí nad Labem, kde se Lahoda usídlí v Krásném Březně, v němž se sám narodil.

Pokud budeme uvažovat takovouto expozici (část vyprávění, ve které se odehrává zločin), lze jediné konstatovat, že v díle *Past na krásného tygra* je velice stručná a je shrnuta do prvních dvou kapitol, kdy se vyšetřovatelé neustále vrací na místo činu. Motiv tajemství se samozřejmě objevuje také v expozici, kdy je třeba vypátrat ztracenou kulku, což má vést k dopadení vraha.

Zahájení pátrání nastupuje společně s třetí kapitolou. Zde je sepsán obsah věcí, které měl zavražděný u sebe, které mají posloužit jako první stopy více či méně podstatné pro vyšetřování. Neustále se objevují nové a nové důkazy, často i falešné, které mají čtenáře zmást, důvodem je oddálení celého procesu vyšetřování a zvýšení napětí. V průběhu vyšetřování se objevují nové postavy, které se zdají být ideálními podezřelými.

Jan Cigánek (1962) toto označuje jako orientační detaily. V dějové linii je premisa motivu tajemství postupně rozložena do náznaků, stop, nových událostí, které dávají možnosti řešení. Odhalování je kombinováním těchto možností, vylučováním falešných, dedukováním ze správných. Tyto detailní navozené možnosti orientují detektiva při odhalování, avšak stejně tak orientují i čtenáře.

Předpokládejme spíše, že tyto detailní navozené možnosti mohou orientovat čtenáře pozorného, ale stejně tak ho mohou „neorientovat“ či klamat.

Součástí řešící scény je dopadení pachatele a jeho přiznání, nebo alespoň naznačení jeho viny. V tomto případě se vrah, který byl od první chvíle hlavním podezřelým (chybí moment překvapení, jiné podezřelí buď chybí, nebo jsou ihned jako podezřelé osoby vyloučeny) snadno doznává:

„A to jste si představoval, že...že na vás vůbec nepřijdeme, pane Mazánek?“ zeptal se Láska.

„Né...to ne...Já se jenom bál, že mě zavřete dřív, než je potrestám oba...,“ přiznal se najednou zkrátka a nebiblický Josef Mazánek, vzal od koncipisty Bernáta sklenici vody a

hlavě ji do sebe obrátil (Lahoda, Zdeněk. *Past na krásného tygra*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 216 s., strana 198).

Moment překvapení nastává později, když se čtenář dozvídá, jak pomohl novinový článek, otištěný na příkaz inspektora Lahody. Ten měl polapit viníka, který je za vraždy zodpovědný. Iniciátorem vraždy se ukázal být prokurista Kafka, který rozesílal anonymní dopisy manželům či otcům slečen, které měly intimní poměr se zavražděným, a vyčkával tak dlouho, dokud jeden z těchto dopisů nesplnil svůj účel a poštlval jednoho otce, který dotyčného Přemysla Hromadu zastřelil. I tady je částečně přiznána vina:

„I když je to všechno nesmysl,“ pokračoval Kafka po chvilce tónem, který měl být lítostivý, „teta by tomu mohla uvěřit, a já...i když jsem to udělal v dobrém úmyslu...,“ najednou nevěděl, jak dál (Lahoda, Zdeněk. *Past na krásného tygra*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 216 s., strana 208).

Následovat by měl trest pro viníka, ale v tomto případě bylo téměř nemožné prokázat prokuristovi Kafkovi vinu a tak se vyskytuje informace, že je stíhán na svobodě, zatímco inspektor Láska si nadělal spoustu potíží tím, že chtěl kvůli spravedlnosti dopadnout člověka, který je za vraždu zodpovědný. Na závěr je uvedeno, že je inspektor přeložen na nějakou dobu do Krásného Března do Ústí nad Labem, než se proces s Kafkou dokončí. Zde se ukazuje, že viník někdy může uniknout trestu, v tomto případě je tato kapitola ovšem otevřená a nechává čtenáři prostor pro vlastní fantazii, jak to mohlo s viníkem dopadnout.

3. 4. 2 Hon na medvídka

Podobně jako v jeho předchozím díle se i zde objevuje devatenáct krátkých kapitol s informačním podtitulem následného dění. *Hon na medvídka* má velice podobnou kompozici jako *Past na krásného tygra*. I zde se expozice (podle Cigánka, 1962) rozkládá pouze v prvních dvou kapitolách. Počátek vyšetřování přichází s následující kapitolou. Již na konci druhé kapitoly se objevuje soupis zaměstnanců podniku, kteří by mohli být teoreticky podezřelými. Je tu jistá analogie se soupisem důkazních předmětů, které měl u sebe zavražděný v díle *Past na krásného tygra*. Soupis osob v díle vypadá následovně:

„Václav Horných, disponent, nar. 1880,
bytem Karlín, Královská 124,
Adolf Hubáček, účetní, nar. 1901,
bytem Žižkov, Husova 15,
Jaroslav Kobliha, pokladník, nar. 1898,
bytem Staré Město, Masná 19,
Josef Tlustý, praktikant, nar. 1913,
bytem Vinohrady, Kouřimská 64,
Marie Mušková, korespondentka, nar. 1903,
bytem Libeň, Na rozcestí 3,
Františka Víšková, uklízečka, nar. 1875,
bytem v Nuslích, Svážná 12,
Alois Javůrek, sluha, nar. 1881,
bytem v Nuslích, Jaromírova 8, (Lahoda Z.: *Past na krásného tygra*, Praha. Naše Vojsko 1979, s. 20). “

Tento soupis dává přehled o hlavních postavách, které v díle vystupují, ale vrah mezi nimi není, ten vstoupí do děje až mnohem později. Vrah vstoupí do děje o něco později. Při objasňování zločinu velice pomohla jedna ze sepsaných postav zaměstnanců, která nakonec odklonila vyšetřování až ke skupině hazardních hráčů. Zde bylo vidět propojení všech jednotek policie. Skrz ně se podařilo najít viníka, který spáchal vraždu. Ve chvíli, kde měl být zatčen, se snažil ze spárů policie vymanit a došlo k honičce, čímž se sám částečně ke spáchání zločinu přiznal. Za součást přiznání se může považovat i jeho pokus o sebevraždu,

kdy se mu nepodařilo se zastřelit a byl převezen, pravděpodobně do vězeňské nemocnice (v díle toto již není explicitně vyjádřeno).

3. 4. 3 Láska a smrt odvážného střelce

Stejně jako předchozí díla je dílo *Láska a smrt odvážného střelce* členěna do kapitol, avšak s tím rozdílem, že kapitoly tohoto díla neobsahují žádné informační podtituly vztahující se k následujícímu ději. Kapitoly jsou zde mnohem stručnější na rozdíl od předchozích detektivek. Na přibližně stejném počtu stran je příběh rozčleněn do třiceti čtyř kapitol, zatímco *Hon na medvídku* a *Past na krásného tygra* čítají okolo dvaceti kapitol. Na počátku chybí soupis, ať už věcí nebo osob, který se v prvních dvou dílech objevoval.

Expozice je opět velice krátká, je obsažena pouze v prvních třech kapitolách, pak nastupuje klasické pátrání. Třetí kapitola informuje o Láskově současném postavení a dá vá čtenáři najevo, kde se celý děj bude odehrávat:

„Vrchní okresní inspektor druhé třídy Jiří Láska, náčelník oddělení pro vyšetřování násilných trestných činů na policejním ředitelství v Ústí nad Labem, vyšel ze svého krásnobřezenského bytu v pondělí 16. května jako obvykle deset minut před půl osmou ráno (Lahoda, Zdeněk. *Láska a smrt odvážného střelce*. 1.vyd. Praha: Naše vojsko, 1991. 196 s., strana 14).“

Zde se podobně jako v předchozích dílech používá falešných stop a přibývajících důkazů, aby bylo vystupňováno napětí, stejně tak se čtenáři nabízí noví možní pachatelé zločinu. Řešící scéna nám nabízí odhalení pachatele, avšak jeho dopadení není možné kvůli politickým zápletkám, které se do díla přimíchávají. Láskova snaha najít pachatele byla ještě navíc potrestána:

„Já vás snad...Víte, vy idiote, co jste proved? Umíte vy si v tý svý pitomý makovici vůbec představit, co jste těma svejma kejklema kolem jednoho zdechlýho bolšána...eště ke všemu německýho....nadro... (Lahoda, Zdeněk. *Láska a smrt odvážného střelce*. 1.vyd. Praha: Naše vojsko, 1991. 196 s., strana 173)“.

Poslední řádky knihy recipientovi oznamují, že je konec veškerým Láskovým vyšetřováním, je zde vyličeeno jeho odevzdání služebního průkazu, avšak zbraň si ponechává a je na čtenáři, aby si domyslel, zda se s ní chystá potrestat viníka nebo sám sebe:

„U dveří se ještě zastavil a sáhl si na levou náprsní kapsu se služební pistolí. Ale potom si vzpomněl na lesklé červené kolečko na přízemním okně v Krásném Březně, zahučel „To počká!“ a zmáčkl kliku (Lahoda, Zdeněk. *Láska a smrt odvážného střelce*. 1.vyd. Praha: Naše vojsko, 1991. 196 s., strana 173)“.

Můžeme se domnívat, že vrchní inspektor Jiří Láška měl plán v samotném závěru svých vyšetřování spáchat sebevraždu, ale červené kolečko, které pozoroval ze svého domu v protějším okně několik předešlých dní, pro něj bylo záhadou. Jeho intuice mu našeptávala, že tam mohl být spáchán zločin, a proto odložil svou vlastní smrt, aby mohl vyřešit záhadu červeného kolečka.

Tento poslední příběh s inspektorem Jiřím Láskou obsahuje v závěru epilog autora, ve kterém podotýká, že je opravdu konec inspektorových vyšetřování.

3. 5. Dílo Zdeňka Lahody v kontextu české detektivní tvorby 60. - 90. let

Tato část se bude věnovat srovnáváním hlavních rysů děl Zdeňka Lahody s některými známými autory, kteří psali v době, ve které tvořil Zdeněk Lahoda. Bude se snažit odhalit věci pro tehdejší dobu nebo pro detektivku vůbec neobvyklé.

3. 5. 1 Kontext českých detektivek 60. Let

Todorov vymezuje několik typů detektivních románů, a to román s tajemstvím, kde jsou dva příběhy, příběh vraždy a příběh vyšetřování. Postavy vyšetřování nijak nejednají (tím máme na mysli, že nehoní zločince, neperou se), pouze zjišťují informace s tím cílem, aby konfrontovaly vraha s rekonstrukcí minulých událostí, detektiv je nedotknutelný. Vypráví obvykle detektivův přítel. Druhý příběh propojuje čtenáře a příběh zločinu. Jsou možné časové inverze v syžetu a osobité pohledy. Dalším typem je černý román, kdy se propojují oba příběhy, zločin se překrývá s dějem, nemá formu vzpomínek a postupuje od důsledků k příčině. Detektiv dává vsázku zdraví a život, místy může být až morbidní. Posledním typem detektivního románu je román s napětím, kde je zvykem dvojí příběh, v jednom se vyskytuje záhada, zobrazují se minulé události a to, co se bude s hlavními postavami dít dál. Existují dva podtypy, příběh zranitelného detektiva, kde detektiv ztrácí svou imunitu, může být zatčen, zraněn, riskuje vlastní život, zatímco ve druhém podtypu může být detektiv v roli podezřelého, kdy je zločin spáchán na počátku knihy, padne podezření na určitou osobu a ta musí najít viníka, kterou je hlavní postava, která se jeví jako detektiv (Todorov, 1964).

Josef Škvorecký ve svém díle *Nápady čtenáře detektivek* (1965) vypisuje určitá pravidla, kterých by se měla dobrá detektivka držet. Ta zní následovně:

1. Zločinec musí být někdo, o němž je zmínka brzo na začátku příběhu, avšak nesmí to být nikdo, jehož myšlenky bylo čtenáři umožněné sledovat.

2. Všechny nadpřirozené nebo nepřirozené faktory jsou zcela vyloučeny.
3. Není přípustná víc než jedna tajná místnost nebo tajná chodba.
4. Nesmí být užito žádného dosud neobjeveného jedu ani přístrojů a metod, které vyžadují dlouhého vědeckého vysvětlování na konci příběhu.
5. V příběhu nesmí vystupovat žádný Číňan.
6. K řešení nesmí detektivovi dopomoci náhoda ani nesmí být veden nevysvětlitelnou intuicí, která, jak se později ukáže, byla správná.
7. Pachatelem nesmí být sám detektiv.
8. Detektiv nesmí odkrýt žádnou stopu, aniž ji neodhalí také čtenář.
9. Duchem chudý přítel detektivův, jeho watson, nesmí zatajit žádné myšlenky, které se mu honí v hlavě; musí mít inteligenci mírně, ale jen velmi mírně podprůměrnou.
10. Nesmí se vyskytovat dvojčata nebo dvojníci, pokud na jejich výskyt nebyl čtenář řádně připraven.

V 60. letech, ale ani v 70. a 80. se autoři detektivek, stejně tak Zdeněk Lahoda, výše zmíněných pravidel ale striktně nedrží. Co se týče hned prvního pravidla, kdy se má pachatel vyskytovat brzo na počátku příběhu, je v Lahodových dílech pravidelně porušováno. Opravdový vrah přichází osobně na scénu až za třetinou vyprávění, někdy dokonce až v jeho půli, stejně tak důkazy, které ho usvědčí, jsou nacházeny až později. Detektivova přítele „watsona“ Lahoda vůbec nevyužívá, tudíž se jeho děl deváté pravidlo netýká. V této době ale bylo zvykem, aby vyšetřovatel měl svého přítele. Například u Jana Zábrany a Josefa Škvoreckého v trilogii Vražda pro štěstí (1962) – Vražda se zárukou (1964) – Vražda v zastoupení (1967) roli „watsona“ plní doktor Pivoňka. Inspektor Klubíčko, kterého ztvárnil Emil Vachek, má okolo sebe pomocníků několik, kteří s ním řeší případy. To by se dalo připodobnit k Lahodovu inspektorovi Láskovi, který také má několik pomocníků ve své pražské kriminálce, ale žádný inteligencí Láskovi nedostačuje, což ovšem neznamená, že by byli pražští kriminalisté hloupí. Klubíčko i Láška pracují i policie, což jim samo o sobě nabízí možnost kolektivní spolupráce.

Ostatních pravidel se Lahoda drží, možná i právě proto, že ve svých příbězích ani neměl možnost je nějakým způsobem porušit nebo by prostě do jeho díla nezapadala.

Podobná pravidla od S. S. Van Dina shrnuje do několika kratších i Tzvetan Todorov:

1. Román má mít maximálně jednoho detektiva a jednoho viníka a minimálně jednu oběť.
2. Viník nesmí být profesionální zločinec, nesmí být totožný s detektivem a musí zabít z osobních pohnutek.
3. Láska do detektivky nepatří.
4. Viník má mít určité postavení:
 - a) v životě – nemá to být sluha nebo pokojská.
 - b) v díle – má být jednou z hlavních postav
5. Vše je třeba vysvětlit racionálně, fantastično se nepřipouští.
6. Nelze poskytovat prostor popisům a psychologickým rozborům.
7. Pokud jde o získávání informací o příběhu, je nutno podřídít se této homologii: „autor: čtenář = viník: detektiv“.
8. Je třeba vyhýbat se banálním situacím a řešením (Todorov, 1964).

Na první pohled je vidět, že se pravidla se Škvoreckého překrývají jen velmi zřídka, jinak se tu objevují pravidla i zcela jiná. Hned v prvním pravidle se uvádí, že román má mít jen jednoho detektiva, není však už vyjádřeno, zda se detektivovi pomocníci počítají také jako detektivové, ale to je nepravděpodobné, protože pomocníci se vyskytují téměř v každém detektivním příběhu, i když někdy jeho funkci přebírají obyčejní lidé. To se například vyskytuje i v Lahodově díle *Hon na medvídku*, kde velkou měrou přispěl k vyřešení případu obyčejný zaměstnanec podniku. Bez jeho přičinění by pravděpodobně vůbec případ nebyl vyřešen. Stejně tak je ve stejném díle porušeno pravidlo náhody, kdy chlapec objeví v jedné popelnici vražednou zbraň, což také vyšetřování posouvá kupředu.

Láska, pomineme-li detektivovo příjmení, se v Lahodově díle také nevyskytuje, nehraje žádnou roli při řešení případu, inspektor má svou rodinu, která se v příběhu ocitá naprosto mimo vyšetřování. Protipříkladem je zde Břetislav Hodek, jehož hlavní hrdina, detektiv Kočka a jeho rodina, velmi často vstupují do příběhu a jeho dcera se dokonce zamiluje do jednoho z vrahů. Rodinné zázemí je v Hodkově díle velmi důležitým faktorem.

Lahoda nechává i velký prostor detailním popisům, zvláště v expoziční části díla, ale psychologické rozbory postav naprosto chybí. Dodržování zmíněných pravidel lze najít u některých autorů 60. let. Nenabízí se však nic, co by se totálně vymykalo výše zmíněným pravidlům.

Léta 60. jsou bohatá na romány s tajemstvím, nedají se všechny zařadit striktně do jednoho z těchto typů, to ovšem nelze udělat ani s dílem Zdeňka Lahody. V jeho dílech se vyskytují události minulé a vypráví se děj následný, syžet je chronologický, nevyskytují se žádné časové inverze, ale nejedná se o žádný z podtypů románu s napětím, protože detektiv je nezranitelný (pomineme-li nějaké odřeniny) a v žádném případě nejde o příběh podezřelého v roli detektiva.

Dagmar Mocná se také v jedné větě zmiňuje o tradičních detektivkářských pravidlech, které dodržuje Umberto Eco ve svém románu *Jméno růže*:

Eco je přitom vůči čtenáři přísně korektní, samozřejmě v mezích tradičních detektivkářských pravidel: zprvu ho informuje nejen o všech zjištěných stopách, nýbrž také o obsahu všech detektivových dedukcí, směrem k závěru mu pak některé skutečnosti začnou být zatajovány či pouze naznačovány (Mocná, 2005).

Toto, dá se říci snad základní detektivkářské pravidlo, lze najít u prózy nejen 60. let (samozřejmě ne každý autor je dodržoval), stejně tak jsou i dodržována Z. Lahodou. Některé detektivky 60. let byly inspirovány Karlem Čapkem, nejznámějším autorem, který se jím inspiroval a snažil se ho ve svém díle napodobit, je Jiří Marek, který sepsal *Panoptikum starých kriminálních příběhů*.

Lahoda v prvních dvou dílech vykresluje dobu první republiky, stejnou dobu zachycuje i *Panoptikum starých kriminálních příběhů*. Obraz první a druhé republiky se objevuje v trilogii Škvoreckého a *Zábrany Vražda pro štěstí – Vražda se zárukou – Vražda v zastoupení*. Některá díla neobsahují žádné explicitní časové vyjádření, to u Lahody se minimálně jedna zmínka o datu nebo o roce, zakomponovaná v díle, vyskytuje.

Společné rysy nachází Lahoda s autory například ve využití jazyka. Zábrana a Škvorecký využívají jazykových her, vytváří u jedné postavy hybridní jazyk, který působí komicky, měl být snahou o purismus, ve chvíli, kdy je postava přestane používat, nikdo jí nerozumí. Jazyk nižších vrstev je v jejich díle také patrný, Lahoda postavám z nižších vrstev vkládá do úst pouze jazyk nespisovný, ale postačuje to pro to, aby postavy byly odlišeny. V

jednu chvíli se dokonce zmiňuje, že inspektor Lásky je tak rozčilen, že měl výraznou chuť mluvit nespisovně, aby dokázal čtenáři, že je to něco výše postavenou osobu nevhodné. U J. Škvoreckého a J. Zábrany jsou propracovanější a vykreslenější postavy, než je tomu v díle Z. Lahody, dochází u nich k sentimentalizaci periferie a přibližuje se k historickému románu, tomu se Z. Lahoda velmi vzdáleně přibližuje ve svém posledním díle *Láska a smrt odvážného střelce*.

Lahodovy příběhy jsou smyšlené, i když ne tak zcela úplně. V díle *Hon na medvídku* ještě před příběhem je autorův paratext:

„Autor pokorně přiznává, že se při vytváření postav tohoto dílka nectně zneužil svou fantazii, ale za pravdivost pozadí, na kterém se příběh rozvinul. Je ochoten se i zadušovat (Lahoda, Zdeněk. *Hon na medvídku*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1977. 214 s., strana 5).“

Zde je vidět, že pozadí příběhu je na pravdivém podkladě, to se může srovnat s některými příběhy z Markova Panoptika, které byly inspirovány reálnými novinovými titulky. Detektivky této doby obsahují mnohé honičky a zdůrazňují časovou náročnost, které si vyžaduje povolání detektiva. Honička se vyskytuje i v Honu na medvídku, ostatně to má už v názvu, v závěru příběhu dojde k honičce, která dopadne úspěšně. Časová náročnost je zmíněna ve většině tehdejších detektivních románů, stejně tak i ve všech Lahodových dílech, kde jsou zmínky o tom, jak se pracuje dlouho do noci a jak jsou detektivové unavení. V jiných dílech je ovšem tato náročnost zdůrazňována mnohem více, dokladuje se to prací přes noc, kdy se nesmí nechat pachatel ani chvílička náskoku, aby vůbec byla šance ho dopadnout. Díky času, který vyšetřovatelé pátrání věnují, dojde k rychlému dopadení pachatele. Obecně v detektivkách 20. století je vyšetřování tvrdá práce. Inspektorovi Láskovi to trvalo vždy jen několik dní, než vyřešil případ, stejně tak Tady bezpečnost vyřešila případy záhy. Ovšem ani u ostatních českých detektivek netrvá vyšetřování příliš dlouho.

3. 5. 2 Kontext 70. a 80. let

Tato dvě desetiletí přináší české literatuře mnoho detektivních próz, z nichž většina se dá označit za klasické detektivky. V tomto období vznikají případy majora Zemana, který

je jednou z typických postav české detektivní scény vůbec. Major Zeman, stejně jako inspektor Jiří Láska, představuje nedotknutelného detektiva, který uvažuje racionálně a je u něj zdůrazňována každodenní práce a sdílení stejných životních podmínek, vyšetřování zločinů je pro něj samozřejmostí. V českých detektivkách se často ukazuje jako velmi důležitý kolektiv, to se v Lahodově díle vyskytuje také, ale není natolik upřednostňován. Dílo *Láska a smrt odvážného střelce* naopak ukazuje velké potíže, když žádný vyšetřovací kolektiv neexistuje a spěje to ke špatnému konci vyšetřovatelovu.

Léta 70. ale přináší další typy detektivních románů, za zmínku stojí Případ kriminálního rady, který vytvořil Ladislav Fuchs, zde se už vyskytuje otázka, zda se jedná stále ještě o detektivní tvorbu, protože je zde zásadně porušováno jedno z pravidel detektivky, a to, že na psychologický rozbor postav není prostor. Fuchsovo dílo svědčí o opaku a možná se dá označit jako psychologický román s prvky detektivky, nebo naopak detektivní próza s prvky psychologického románu.

Nejen Fuchs se odklonil od tradiční české detektivky, ale náznaky odklonění se objevují v 70. letech také u Jaroslava Velinského. Ztvárnil postavu Oty Finka, který je mladým soustružníkem z Pragoferu a náhodně se stává svědkem vraždy. Na rozdíl od jiné tvorby v tomto období se nejedná o zaměstnance policie, ale o obyčejného člověka s neuvěřitelnou intuicí, kterou ocení i kapitán z pražské kriminálky Moldánek.

O něco později, během 80. let, vytváří svou volnou trilogii Břetislav Hodek, o volnou trilogii se v podstatě jedná i u Zdeňka Lahody, kde na sebe navazují pouze místně, ale předchozí události se nemísí s novými, a to se neděje ani u B. Hodka. Hodek ale na rozdíl od Lahody využívá v jednom ze svých děl (*Kočka aneb případ starších pánů*) dvě vývojové linie, které se později protnou. Část svého příběhu zasazuje do Anglie a využívá jazykových hříček spojených s angličtinou. Například slovní hříčka „stop the Czech²“ si místní lidé vykládali jako stejně znějící „stop the cheque³“.

Hodkův detektiv je vybaven svým mladším kolegou „watsonem“, kterým je pomocník Jan Svoboda, jehož velkým vzorem je kapitán Exner, podobné aluze na velké detektivy se u Lahody vůbec nevyskytují. Vývoj vyšetřovatele Kočky je v průběhu celé trilogie zřejmý, začínal jako velmi neoblíbený pedant a puntičkář, práce mu byla přidělena jen proto, aby od něj byl na chvíli klid, ale svou poctivou prací přišel na souvislosti mezi

² zastavte toho Čecha

³ zastavte ten šek

jemu přidělenými případy a postupně se stával velmi uznávaným detektivem. Takový vývoj detektiva v Lahodově volné trilogii nelze pozorovat. Hodek zaplétá do příběhu osobní život detektiva a jeho nejbližší rodina je vystavována přímému nebezpečí. Propojení mezi B. Hodekem a Z. Lahodou je možné pozorovat také skrz pojmenování hlavních postav, Z. Lahoda s inspektorem Láskou a B. Hodek s detektivem Kočkou.

Jednou z oblíbených metod detektivky je záhada zamčeného pokoje⁴. Nalézt tuto situaci lze dokonce v díle *Hon na medvídku*:

„‘Mno, kancelář má zamčenou...’ zamyšleně řekl disponent Horných a najednou vytřeštil oči a zapomněl zavřít ústa. Později o té chvíli říkal: ‘Mně vám bylo, jako když mně nůž o srdce zavádí’. Uvědomil si, že neviděl v zámku klíč (Lahoda, Zdeněk. *Hon na medvídku*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1977. 214 s., strana 28).“

O záhadě zamčeného pokoje se rozepisuje J. Škvorecký, který uvádí devět možných způsobů, jak vražda mohla být spáchána. Lahoda využívá bod devátý:

9. Jde o vraždu, po jejímž provedení vrah nějakým trikem zamkl dveře nebo okna zvenčí. Lze to, dle Carra, provést nejméně pěti způsoby, ale skutečný počet možností závisí na mezích lidské mechanické vynalézavosti (Škvorecký, 1967).

3. 5. 3 Kontext 90. let

Porevoluční doba přináší opětovný rozkvět detektivního žánru, vznikají detektivky takzvané tradiční, tak i příběhy, které se od tradiční detektivky více či méně odklánějí. Toto období přináší nové motivy jako drogy, alkohol a střelčky a objevují se další znaky nové společnosti, jako jsou nadnárodní podniky. Někteří autoři se pokouší detektivku modifikovat.

Lahodovo dílo do nového kontextu nezapadá, proto se po autorově smrti jeho díla již nereeditují.

⁴ Poprvé se objevuje u E. A. Poea

3. 6 Překladatelská činnost Zdeňka Lahody

Tři detektivní novely představují jen zlomek Lahodovy literární činnosti. Mnohem větší úsilí věnoval překládání. Překládal ze dvou jazyků, a to z angličtiny a z němčiny. Všechna díla, která přeložil, jako i jeho vlastní, vydalo nakladatelství Naše vojsko. Nadcházející kapitola se bude snažit začlenit jeho překladatelskou činnost do kontextu jeho vlastní tvorby.

Většinou překládal obsáhlé romány autorů jako H. Thürk, A. Winnigton nebo O. Killens a dalších.

3. 6. 1 Překlady z němčiny

Jedním z neznámějších autorů, které Zdeněk Lahoda překládal, je Harry Thürk⁵, jenž napsal devatenáct románů a deset detektivek, sepsal i velmi mnoho knih pro děti a pro mládež, v jeho díle nechybí ani literatura faktu. Z. Lahoda přeložil několik Thürkových románů v rozpětí 60. až 80. let.

Harry Thürk zasazoval svoje romány do období druhé světové války nebo do doby těsně po válce. Román *Údolí sedmi měsíců*⁶ se odehrává v průběhu druhé světové války, má několik hlavních postav polské či německé národnosti. Pro každou z hlavních postav využívá jinou dějovou linii, které se někdy protínají. Román zobrazuje dělníky, kteří stavěli železnici do Osvětimi. Děj se odehrává výrazně ve prospěch polských dělníků. Z. Lahoda se na rozdíl od H. Thürka zaměřoval na období třicátých let dvacátého století a nevyužívá v žádném ze svých děl více než jednu dějovou linii.

Thürkovy romány nezůstávají jen v oblasti jemu blízké, ale zachycuje dobu války i v jiných částech světa. Dílo *Lotos na hořících jezerech*⁷ přesouvá čtenáře do Asie, a to do

⁵ 8. 3. 1927 Biala, spisovatel NDR, autor TV her a filmů. Navštěvoval obchodní školu, účastnil se 2. světové války, po roce 1945 pracoval ve Výmaru v různých povoláních, mj. jako reportér a novinář. 1956 – 58 byl redaktorem v Číně, potom spisovatel z povolání ve Výmaru. Ústředním tématem jeho próz jsou společensko-politické procesy od 2. světové války do současnosti zobrazené většinou na napínavém epickém příběhu (Slovník spisovatelů německého jazyka, 1987).

⁶ přeloženo do češtiny v roce 1963

⁷ přeloženo do češtiny v roce 1963

Malajsie, kde probíhala japonská okupace. Kniha *Vítr umírá před džunglí*⁸ navazuje na Lotos na hořících jezerech a zobrazuje situaci po válce, kdy se snažila Malajsie o samostatnost. Lahodovy příběhy se drží pouze na českém území, vzdalují se nejdál do Krásného Března do Ústí nad Labem, kde se autor narodil, takže v tom lze spatřovat autobiografické prvky, které se samozřejmě u Harryho Thürka ve větší části jeho románů vyskytují taky.

Jihovýchodní Asie se objevuje i v následujícím Thürkově románu, přeloženém Zdeňkem Lahodou, *Amok*⁹. Opět se jedná o válečnou tematiku, ale nikoliv o druhou světovou válku, zde se posouvá až do roku 1965 do oblasti Indonésie. Popisuje vojenský teror a události, které vedly k tamějšímu puči. Zdeněk Lahoda jako překladatel využívá nespisovného jazyka pro odlišení níže postavených vrstev, podobný princip uplatňoval ve svých detektivkách:

„Muž se hluboko uklonil. Unaveně řekl: „Děkuju ti, tuane. Tak jsem byl voják. Válčil jsem proti Holanďanům. Ale teď jsem na dně. Zejtra nebo pozejtří mi umře žena. Má tuberu a leží v chatrči společně s oběma nejmladšíma dětma. Taky mají tuberu, ale ještě nekašlou krev jako ona. Děkuji ti, tuane, za svůj život, který pro mne nemá už vůbec žádnou cenu...(Thürk, Harry. *Amok*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1977. 392 s., strana 238).“

V díle *Amok* se vyskytují také celkem podrobné popisy stejně jako v Lahodových dílech:

„Autobus se přikodrcal až pozdě odpoledne – bylo to staré, rozhrkané vozidlo se zdviženou kapotou, aby se k motoru dostalo víc vzduch. Skla v oknech chyběla. Na střeše byly navršené koše a bedny. Navíc byl ten dopravní prostředek plně obsazený. Ale ještě se snad nevyskytl indonéský řidič autobusu, který by plně obsazeného vozu nedokázal nacpat další cestující. A tak ani tady na zastávce nikdo nezůstal...(Thürk, Harry. *Amok*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1977. 392 s., strana 167).“

Do jiného prostředí se přesouvá román *Kejklír*¹⁰, který je rozdělen do dvou dílů. Děj se odehrává v Rusku a vypráví o osudech proslaveného spisovatele Alexandra Solženicyna. Zde se objevují prvky detektivní literatury, zde se považuje velmi vážný prohřešek být disidentem a propagovat protistátní materiály:

⁸ přeloženo do češtiny v roce 1964

⁹ přeloženo do češtiny v roce 1977

¹⁰ přeloženo do češtiny v roce 1980

„Ústřední vyhledávací službě přes CIA/DCI

Týká se: Informace o osobě V 261

Národnost: ruská

Trvalé bydliště: Moskva

Zdroj: R – 82/4...

...Úvaha:

Lze předpokládat, že sovětské státní orgány se ocitnou ve složité situaci, jestliže budou nadále poskytovat V 261 plnou publicitu.

(Podle dosud neověřených zpráv koncipuje V 261 další rukopisy. I ty jsou údajně zaměřeny proti státu.) Je nutné přezkoumat, zda je vhodné se široce angažovat... (Thürk, Harry. *Kejklíř*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1980. 496 s., strana 10).“

Ideologie je v celém Thürkově díle více či méně zastoupena, ale nalézt ji lze všude. Lahodova díla jsou naproti tomu celkově málo ideologická.

Snad nejznámějším románem Harryho Thürka je *Hodina mrtvých očí*, který poprvé vyšel česky v roce 1960, ale Zdeňkem Lahodou byl přeložen do češtiny roku 1982. Jedná se o částečnou biografii, ukazuje zde období spjaté s koncem druhé světové války, kdy narůstající proces deziluze vedl k přimknutí totalitě jiného druhu.

Společný znak lze pozorovat v tom, že oba popisovali období svého dospívání, Lahoda se držel u konce třicátých let, kdy mu bylo okolo sedmnácti až devatenácti let, zatímco Harry Thürk se posouvá už do doby války, kdy byl stejně starý jako Lahoda na konci třicátých let.

Dalším autorem, kterého Zdeněk Lahoda překládal, je Wolfgang Schreyer¹¹. Přeložil několik jeho románů. Za ty významnější lze považovat *Chrám satanův*¹² a *Zelený*

¹¹ 20. 11. 1927 Magdeburg, spisovatel NDR. Jeho dílo s aktuálními tématy má prvky dokumentární a dobrodružné literatury, spojuje autentičnost s fantazií. V románu *Operace Thunderstorm* 1954 jako první zpracoval téma varšavského povstání 1944 (Slovník spisovatelů německého jazyka, 1987).

*papež*¹³. *Chrám satanův* je zasazen do prostředí amerického tisku a masových médií. Hlavní postavou je mladý ambiciózní novinář Tit Nordfordse, zobrazuje se zápas proti hospodářské a politické moci amerického zbrojního průmyslu a snaží se obhajovat novinářskou etiku. Historický román *Zelený papež* zobrazuje dobu padesátých let dvacátého století, tedy poválečné období. Děj se odehrává v oblasti Karibiku ve státě Guatemala, kde se schyluje k revoluci. Jedná se o politický dobrodružný román. Celý příběh je vyprávěn v první osobě, což je u Lahody a jeho překladů velice neobvyklé. Ve Schreyerově díle se objevují exotické prvky ve formě různých předmětů, například exotický hudební nástroj marimba. *Zelený papež* obsahuje dopisy, stejně jako mnoho jiných děl, které Z. Lahoda překládal. Dopisy v tomto díle jsou dietetické, jsou tedy součástí světa příběhu a současně jsou zpřístupněny i pro čtenáře:

„Zdá se, že jestliže vláda zůstane pevná, bude povstání dlouhé a trpké. Plukovník Armas by mu dát bombardovat Guatemala-city, ale vzpírá se ničení a prolévání krve, aby se snad jeho účinky neobrátily v sympatie k Arbenzovu režimu. Je příliš mnoho v sázce, než aby tato revoluce směla být neúspěšná. Kdyby byla potlačena, mělo by to za následek posílení prestiže komunismu v celé Latinské Americe (Schreyer, Wolfgang. *Chrám satanův*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1961. 225 s., strana 135).“

Dopis popisuje situaci, která může v dané oblasti nastat, ale Wolfgang Schreyer také odkazuje na tehdejší světovou nejen kulturní situaci:

„Když dával člověk pozor, dokázal by rozlišit, že se z přijímače ozývají čtyři druhy pořadů: zpěv Franka Sinatry, reklama páně Goodyearových pneumatik a provolání Armasovy vlády („brzy budu u vás“). K čertu, ten program jsem znal z paměti (Schreyer, Wolfgang. *Zelený papež*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1961. 252 s., strana 178).“

W. Schreyer vkládá do svého díla cizojazyčné proslovy, aby dokreslil atmosféru tamějšího prostředí. V díle se tedy vyskytují španělské výrazy, které jsou ale vzápětí vysvětleny. U Zdeňka Lahody v jeho třetí knize také můžeme najít cizojazyčné prvky, psány v němčině, ale nejsou u nich vysvětlení nebo překlady, pravděpodobně předpokládal, že takovým výrazům čtenář z našeho kulturního prostředí bez problémů porozumí.

¹² přeloženo v roce 1961

¹³ přeloženo v roce 1961

„So majadero“, zavrčel, což byla nadávka, která by se silou výrazu dala zařadit přibližně do kategorie 'ty hlavo skopová' (Schreyer, Wolfgang. *Chrám satanův*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1961. 225 s., strana 89).“

Petr Mareš tuto funkci vícejazyčnosti označuje jako kulturní (v širokém smyslu).

„Vyjádření v různých jazycích jako citáty, aluze, ustálené obraty, více či méně zakotvené v povědomí příslušníků určitého společenství apod. často vřazují texty do kulturní a historické tradice a současně promítají tuto tradici do sématického ustrojení daných textů (Mareš, P.: „*Also: Nazdar*“, Praha. Karolinum 2003, s. 43).“

Zdeněk Lahoda dále ze Schreyerova díla přeložil *Pobočníka diktátora*¹⁴, který se dá označit jako román s prvky detektivky a *Operaci Thunderstorm*¹⁵, která je rozčleněna do pěti dílů.

Dalším z překladů z němčiny, který stojí za zmínku, je dílo Williho Bredela¹⁶ *Pro tebe, svobodo*. To se jako většina děl, které Lahoda překládal, zaměřuje na válečnou tematiku. Děj je zasazen na německé území, ale vyobrazuje válku s Čínou, takže hned na počátku se objevují exotické prvky. Dílo postupně prochází historií německého národa, každá kapitola je vyprávěna někým jiným, z jiného pohledu. Jedna z kapitol je ztvárněna jako deník- Nic podobného se v prózách Zdeňka Lahody nevyskytuje. V díle W. Bredela se někdy v kapitolách objevují zločiny, které ale nejsou žádnou záhadou, takže spojitost s detektivní tvorbou je zde velmi vzdálená.

Opomenout by se nemělo především dílo Hanse Leberta¹⁷ – *Vlčí kůže*. Děj je zasazen do doby po druhé světové válce do rakouské horské vesnice na německém pomezí. V příběhu se vyskytuje několik podivných úmrtí, jejichž vyšetřování vezme na sebe jeden

¹⁴ přeloženo 1975

¹⁵ přeloženo 1957

¹⁶ 2. 5. 1901 Hamburk – 27. 10. 1964 Berlín, německý spisovatel (NDR), esejista a publicista. Syn dělníka, vyučil se soustružníkem, už v raném mládí se zapojil do dělnického revolučního hnutí. 1918 se stal členem Svazu Spartakovců a později vstoupil do KSN. Po hamburském povstání v říjnu 1923 byl poprvé uvězněn. Po propuštění pracoval jako redaktor stranického tisku, jako soustružník a strojník na zámořské lodi. 1928 se stal redaktorem *Hamburger Volkszeitung* a členem BPRS. Za politickou a literární aktivitu byl roku 1930 znovu uvězněn. 1932 navštívil SSSR. 1933 ho fašisté internovali v koncentračním táboře, 1934 se mu podařilo emigrovat do Prahy, kde mimo jiné napsal r. *Die Prüfung* (1935, Zkouška, č. 1951), v němž na základě svého vlastního zážitku podal obraz německého koncentračního tábora i hrdinství vězňů německých antifašistů. Během války působil jako propagandista v řadách sovětské armády a mezi německými válečnými zajatci. Jeho dílo je úzce spjato s dějinami boje dělnické třídy, z velké části je podmíněno osobním zážitkem (Slovník spisovatelů německého jazyka, 1987).

¹⁷ 9. 1. 1919 Vídeň, rakouský prozaik, lyrik a dramatik. Vystudoval zpěv, od 1938 působil jako pěvec na německých jevištích. Nyní žije jako svobodný spisovatel v Badenu u Vídně. Patří ke kritickým realistům současnosti (Slovník spisovatelů německého jazyka, 1987).

starý námořník, jenže pátrání mu znemožňuje zločinecká solidarita fašistů. Podivná úmrtí se odehrává už na počátku románu:

„To byl první úder z temnoty, první útok neznámého: „srdeční mrtvice“ jej nazval úřední lékař, přivolaný z okresního města, aby mrtvolu Honzy Höllera prohlédl. V takzvané márnici, kůlně přistavěné ke kostelu, skláněl patnáct minut svůj zarudlý obličej rvavého studenta nad náhle bezcenným, obnaženým a bezduchým tělem, jež tu nezávazně leželo jako loutka v panoptiku. Nemohl na něm objevit nic podezřelého, ani jediný škrábanec, natož stopy nějakého násilí či náznaky nemoci, nic, co by ukazovalo na otravu, nic takového: vůbec nic! (Lebert, Hans. *Vlčí kůže*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1972. 440 s., strana 39).“

Lebertovo dílo *Vlčí kůže* je možné označit jako kriminální román, vyskytují se zde vraždy a následné pátrání, stejně tak je zde i zmiňována otázka přiznání či nepřiznání viny:

„Námořník vytřeštil oči.

„Tak vy si myslíte, že jste jednal zcela správně?“

„Ale ovšem. Samozřejmě. Vono přijde na okolnosti.“

„Tak vy se necítíte vinen?“

„Já žádnou vinu necejtím.“

Námořník se obrátil a zalapal po dechu (Lebert, Hans. *Vlčí kůže*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1972. 440 s., strana 434).“

Nejen, že se toto dílo velice přibližuje detektivní tvorbě, ale v předešlé ukázce je opět vidět Lahodova práce s jazykem nižších vrstev, kdy jim do úst vkládá nespisovné výrazy.

Naprosto odlišným typem žánrově jsou *Signály z vesmíru*, jejichž autorem je Kurt Sander¹⁸. Jedinou podobnost, kterou lze objevit v tomto stručném díle je zdůrazňování nedostatku času, za což může povaha detektivní práce, v tomto případě posedlost sledováním signálů z vesmírů. Hlavní postava je označena jako pomatenec a celý příběh se

¹⁸ přeloženo 1962

přesouvá do nemocničního prostředí. Odehrává se v padesátých letech a žánrově se nejvíce blíží science fiction.

Snad nejznámějším Lahodovým překladem je *Spor o seržanta Gríšu*, autorem je Arnold Zweig¹⁹. Toto dílo navazuje na předchozí dva romány – *Mladá žena* a *Výchova před Verdunem*. *Spor o seržanta Gríšu* popisuje skutečnou událost, kdy hlavní postava, toužící po domově, se při útěku dostane do spárů německé armády a považuje ho za zběha. Ten přizná svou pravou totožnost a je zdánlivě postaven před spravedlivý soud. Po dobu rozhodovacího procesu se sbližuje s jinými postavami v táboře, důležitým motivem zde je sdílení utrpení, které všem přinášela první světová válka. Seržant Gríša byl nakonec odsouzen k smrti popravou. Román tedy zobrazuje justiční vraždu, právě tématem vraždy se dílo alespoň částečně přibližuje detektivce, ale hlavním rozdílem mezi tímto románem a detektivkou je to, že v detektivních prózách se vražda zpravidla odehrává na začátku příběhu. V doslovu knihy *Spor o seržanta Gríšu* je čtenáři předložena informace o tom, co bylo údajnou motivací k vytvoření takového díla:

Příběh této justiční vraždy, která se zakládá na skutečné události, je pro Zweiga podnětem k zobrazení pravých příčin války. Spor o Gríšovu záchranu je jádrem fabule, kolem něhož se pestře seskupují etické, politické a hospodářské rozpory. Je východiskem, z něhož se rozvíjí epicky kolosální obraz, který nakonec přerůstá v toto dílo, pokračuje cyklicky v románech, které odrážejí přípravu, vypuknutí a různé fáze války na ideologickém vývoji spisovatele, pěšáka a páraře Bertina a četných jiných postav, které jsou zapleteny do případu seržanta Gríši. Cyklus přesahuje plánovaný rozsah, ale nakonec zůstává fragmentem. Přesto je stěžejním dílem v literární tvorbě Arnolda Zweiga. Zaměstnávalo jej od konce první světové války až do smrti. Všechny ostatní jeho romány, povídky, dramata a básně se jeví jenom jako okrajová díla ve srovnání s velkým tématem: zobrazením epochy imperialismu v období první světové války (Streller, 1975).

¹⁹ 10. 11. 1887 Groß-Glogau (Głogów) – 26. 11. 1968 Berlín, německý prozaik (NDR) a dramatik. Syn židovského sedláře, studoval filozofii 1907 – 1911. dějiny, psychologii, germanistiku, jazyky a dějiny umění na univerzitě ve Vratislavi, Mnichově, Berlíně, Göttingen, Rostocku a Tübingen. Od 1905 prožíval světovou válku v zákopech Belgie, Srbska a Francie. Později jako písař tiskového oddělení štábu Východ. Od 1919 svobodný spisovatel, do 1923 ve Stamburgu, potom v Berlíně. 1933 emigroval přes ČSR, Švýcarsko, Francii do Palestiny, kde v Haifě prožil 14 let, 1948 se vrátil přes Prahu do Berlína, účastnil se na výstavbě NDR. Obdržel řadu vyznamenání (mj. Leninova cenu míru). Byl iniciativním účastníkem světového mírového hnutí (Slovník spisovatelů německého jazyka, 1987).

Další díla, která Zdeněk Lahoda přeložil, nesou názvy *Tajná služba bez masky*²⁰ a *Zastavení v Berlíně*. *Tajná služba bez masky* je dílem dvou autorů – Julia Madera²¹ a Albrechta Charisiuse. Jedná se o studie o funkci a cílech systémů kapitalistického světa, největší pozornost je věnována zpravodajskému systému Německé spolkové republiky roku 1974.

*Zastavení v Berlíně*²² napsal Alan Winnigton²³ a jedná se o kriminální prózu, kdy starší muž je na stopě válečnému zločinu a dostává se do Západního Berlína, kam se ho vydává vypátrat jeho dcera, která je britskou novinářkou. Alan Winnigton, původem z Anglie, psal zprvu anglicky, proto se prózám jeho děl budeme věnovat v následující kapitole.

3.6.2 Překlady z angličtiny

Překladů z angličtiny je několikanásobně méně než překladů z němčiny. Z angličtiny překládal již výše zmíněného Alan Winnigtona. Winnigtonova díla vycházela dokonce ve stejné edici jako Lahodovy novely, a to v edici napětí. Jedná se o kriminální prózy.

Obecně se zločin se u A. Winnigtona, stejně jako u Lahody odehrává na počátku, poté je zahájeno vyšetřování. Stejně jako Z. Lahoda, využívá i Winington ke zmatení čtenáře falešných stop a důkazů. K rozuzlení zápletky dochází v samotném závěru, kdy je pro čtenáře odhalení vraha překvapením, natolik překvapující už ale nebývá jeho motiv (U Z. Lahody je tomu naopak). Shodný je i způsob, jakým inspektoři u obou autorů vyšetřují. Celé jejich vyšetřování je založeno na opakovaném vyslýchání osob, které jsou nějakým způsobem (rodina, okolí) spjatý s vraždou.

Dílo *Fairfaxovy miliony* je členěno do podobně krátkých kapitol, jak to spatřujeme u Lahody, naopak na počátku kapitol se nenachází žádné tituly ani podtituly a kapitoly jsou

²⁰ přeloženo 1974

²¹ 7. 10. 1928 Radječín – 17. 5. 2000 Berlín, německý právník, politolog, žurnalista a spisovatel. (Internetová encyklopedie, <http://de.wikipedia.org/wiki/Julius_Mader>, přístup 24. 7. 2011)

²² přeloženo 1974

²³ 16. 3. 1910 Londýn – 26. 11. 1983 Berlín, britský žurnalista a spisovatel, od roku 1934 byl členem komunistické strany. Později se stal tiskovým mluvčím strany. Naučil se plynule čínsky, oženil se Číňankou, nějakou dobu pobývali v Číně, poté se vrátili do Velké Británie, kde měl potíže s vládou, a proto se přestěhoval i s rodinou do Německa, kde se usídlili ve východním Berlíně. (Internetová encyklopedie <http://de.wikipedia.org/wiki/Alan_Winnington>, přístup 1. 7. 2011)

pouze očíslovány. Na počátku díla je čtenář vtažen do nemocničního prostředí a seznamuje nás s osobou pana Fairfaxe, který má jedinou šanci na záchranu života, a to transplantací srdce. Již zde se odehrává jeden ze zločinů, který vypadá jako nehoda. Odhalení tohoto zločinu přichází až v samotném závěru detektivky. Jiný zločin, patrný již i recipientovi se odehrává až po podrobném uvedení situace pana Fairfaxe a jeho rodiny, aby čtenář mohl pátrat podobně s detektivy. Na první pohled spáchané činy nesouvisí a velmi dlouho trvá samotná identifikace obětí.

Ve Winningtonově dílech vstupuje do vyšetřování Scotland Yard, který je zastoupený inspektorem Gulletem. Za povšimnutí stojí výběr jména detektiva (gullet v překladu do češtiny znamená jícen, hltan). Ten patří ke starší generaci a preferuje poctivou práci, která se soustředí na detaily. Setkává se ovšem s místním vyšetřovatelem Fitzgeraldem, který je poněkud mladší a budoucnost kriminalistiky vidí především v moderní technice a v laboratorních metodách, neplní zde však úlohu „watsona“. Nakonec však k dopadení pachatele je třeba laboratorní metody a důkladné prošetřování pomocí výsledků skloubit. Jen díky tomuto spojení je vrah odhalen. Kolem těchto dvou detektivů vystupuje další policejní kolektiv, který se přímo neúčastní vyšetřování, ale pomáhají těmto dvěma vyšetřovatelům svými úvahami. Střet generací a jistou soutěživost lze doložit na vybraných příkladech:

„Ale ať už je to jakkoliv, je to něco, co on, policajt ze staré školy našel, a co horlivý absolvent policejní školy přehlédl (Winnington, Alan. *Fairfaxovy miliony*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1975. 208 s., strana 125).“

„Když četl Fitzgeraldovu zprávu, měl na zřeteli dvě věci: jednak chtěl zachytit nové stopy, jednak přistihnout seržanta při nějaké chybě (Winnington, Alan. *Fairfaxovy miliony*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1975. 208 s., strana 150).“

Stejně jako v ostatních Lahodově překladech a jeho vlastních dílech se zde vyskytují rozsáhlé popisy. Velmi důkladně zachycuje popisy událostí jako je transplantace srdce, ale i charakteristiky postav. Dokládá to i následující ukázka:

„Ale Marilyn vlastně nikdy nechápala Paula Fairfaxe, fyzicky tak neuvěřitelně podobného staršímu bratrovi, a tak dokonale odlišného ve všem ostatním. Paul byl mladší, mladší o celých čtrnáct let, ještě nešedivěl na spáncích jako Tony, ale barvu pleti měli stejnou, shodné byly i rysy obličejů, ruce, nehty, postavy, způsob chůze a dokonce i hlas. Tím víc ji udivovala rozdílnost povah. Několik hodni s Paulem by znamenalo děsivou nudu,

třeba t byl švitořivý a jistým způsobem i zábavný člověk. Byl však prototypem povrchního, líbivého mládence, který si tyká s kdekým, dokáže docela vtipně sypat z rukávu jednu anekdotu za druhou, a pije poněkud přes míru, ale je zatím ještě dost mladý, aby to na něm bylo vidět. Působil dojmem, že si za celý život nepřečetl jedinou knihu. Byl hezký, a protože byl i zámožný, přitahoval dívky jako Gooly – kategorii dočasných stenotypistek vyhlízejících ženicha. (Winnington, Alan. *Fairfaxovy miliony*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1975. 208 s., strana 31 – 32)“.

Také v této detektivní próze je zdůrazňována policejní práce jako velmi tvrdá, která vyžaduje mnoho úsilí a mnoho času. Detektivové nemají chvilku volna a pracují dlouho do noci. Vidět je zde opět práce s jazykem, kdy Z. Lahoda níže postavené osoby (usuzujeme na nižší postavení z toho, že sama osoba, která se takto vyjadřuje, si sama stěžuje na svou špatnou sociální situaci a nízké postavení) odlišuje jejich nespisovným vyjadřováním:

„Tak teda doktore Jonesi. Já prostě nevěřím, že by Ted – teda můj manžel – přenechal svý tělo doktorům, aby se vněm rejpalí. Ten na to měl docela jinej názor. A doktory nemoh ani cejtít. Říkal, že to jsou koncesovaný mordýři (Winnington, Alan. *Fairfaxovy miliony*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1975. 208 s., strana 65).“

Alan Winnington nás zavádí i do prostředí rodiny inspektora Gulleta, ovšem jeho rodina se nijak nezapojuje do děje. Inspektor Gullet by se dal charakterizovat jako „nedotknutelný detektiv“, i když se v závěru děl dostává do situace, kdy utrží nebo může utržit pár drobných šrámků. Dostane se i do situace, kdy je na něj mířeno zbraní, ale útočník schválně mine. Inspektor je tedy mimo ohrožení života.

„Fairfax vystřelil a úmyslně Gulleta minul. Kulka proletěla stojací lampou vedle inspektora, třesknutí žárovky znělo jako ozvěna výstřelu (Winnington, Alan. *Fairfaxovy miliony*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1975. 208 s., strana 205).“

„Dlouho bylo ticho. Potom jí to konečně došlo. Zaječela a vrhla se na Gulleta. Gullet však měl s takovými věcmi spoustu zkušeností (Winnington, Alan. *Kočičí oči*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 208 s., strana 201).“

Stejně jako u Z. Lahody se u A. Winningtona objevují podobné soupisy lidí a věcí, které dávají přehled o určitých osobách, které by mohly být pachateli či do příběhu jinak zasahovat:

„MacDonald, Ian, 63, v penzi, bývalý burzovní sensál

MacDonaldová, Catherine, 58, žena výše uvedeného

Stockwell, John, 51

Stockwellová, Sarah, 50, služební personál, bydlí v domě

Twillingová, Mary, 22, uklízečka, denně dochází ze vsi Bixhamu

Brewer, Edward, 67, zahradník, denně dochází ze vsi Bixhamu (Winnington, Alan. *Fairfaxovy miliony*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1975. 208 s., strana 87).“

K rozuzlení zápletky dochází v předposlední kapitole, kdy se objasní, že původní nehoda, která se odehrála na počátku, byla úkladnou vraždou, a to jenom proto, aby mohla být prohozena identita dvou mužů, bratra pana Fairfaxe a dárce srdce Jacksona, jak se nakonec zjistí, dárce srdce byl právě bratr pana Fairfaxe. A tělo, které bylo nalezeno, patřilo Jacksonovi. Identitu odhalily právě laboratorní postupy a zubařské záznamy.

Dílo *Kočičí oči*, jehož autorem je také Alan Winnigton, je rozčleněno do mnohem delších kapitol, ale i zde se setkáváme s kolektivem detektivů ze Scotland Yardu, s inspektorem Gulletem a detektivem Fitzgeraldem. Stejně jako v předcházejícím díle, i zde se společně snaží již záhy rekapitulovat události, které předcházely vraždě ve chvíli, kdy ještě není jasné, zda se o trestný čin jednalo.

Důkazem o vraždě se stávají „kočičí oči“ dle nichž je nazvaná celá kniha. Kočičí oči jsou červená odrazová sklička, která byly použity jako falešné bezpečnostní sloupky, aby oběť vybočila ze silnice.

K dopadení pachatele opět pomáhají laboratorní metody, tentokrát prokázaly, že dopisy, ač na pohled s jiným typem písma, byly napsány na stejném psacím stroji.

V průběhu vyšetřování se vyskytují každý den v novinách Daily Succes nové titulky o tom, jak pátrání pokračuje:

„Pod menším nápisem „Záhada osamělé zatačky“ křičela palcová písmena titulku: „PODEZŘENÍ Z PODLÉHO TRIKU“ (Winnington, Alan. *Kočíci oči*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 208 s., strana 66).“

Detektivům novináři zneprjemňují vyšetřování a zpomalují tak jeho průběh. Skutečnému dopadení vraha napomůže ale vyšetřování obyčejného člověka Richarda Bradyho, který pátrá na vlastní pěst a jeho přítelkyně se tak sama ocitá v ohrožení života. Inspektoři ze Scotland Yardu jsou přesvědčeni o jeho bujné fantazii, ale kdyby té nebylo, nemohli by nikdy polapit skutečného vraha.

U Winningtona, autora, který psal, jak anglicky, tak i německy, nacházíme stopy dvojazyčnosti:

„Och, to ten tlustý policajt! Was für eine Idiotin bin ich doch! Tvářil se, jako by věděl, že mezi mnou a Jimmiem něco bylo (Winnington, Alan. *Kočíci oči*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 208 s., strana 112).“

K dalším překladům Z. Lahody patří dílo Margaret Stewartové²⁴, *Pán v béžové limuzíně*. Jedná se o několik nesouvisejících povídek, na kterém pracovalo více překladatelů. Zdeněk Lahoda přeložil pouze tři povídky (Jessie Jacksonová, Pojistka, Pán v béžové limuzíně). V těchto příbězích jde pravděpodobně o kontrast lidí různých postavení, černoška, již nebyla poskytnutá první pomoc, manžel, který dal přednost před zdravím finančnímu zajištění manželky a muž, který se vrátil z války, neustále upozorňující na ty pány, kteří okolo objíždí v béžové limuzíně, zatímco on přišel o práci.

Válečný román *A potom jsme uslyšeli hřmění* Johna Olivera Killense²⁵ je také překladem Z. Lahody. Jedná se o román, který se snaží citlivě řešit rasové otázky. Román je situován do druhé světové války do prostředí armády. Killensovo dílo je do určité míry autobiografické, je rozděleno do čtyř knih a dále členěno do kapitol. Na rozdíl od ostatních

²⁴ Americká spisovatelka

²⁵ 14. 1. 1916 Macon (Georgia), černošský romanopisec. Velký význam měla jeho prvotina *Youngblood* (1954, s názv. *Což Daniela nezachránil pán?*, č. 1959), který s básnickým a dramatickým viděním zobrazuje utrpení rodiny *Youngbloodů* po celé generace a zdůrazňuje pro přítomnost touhu po spravedlnosti a vnitřní hrdost černošského lidu. Ideově patří k směru, žádajícímu integraci, tj. zrovnoprávnění černých i bílých. Postupně přechází autor k bojovnější aktivitě (*Slovník spisovatelů anglického jazyka USA*, 1979).

Lahodových překladů je naprosto oproštěno od dlouhých, podrobných popisů, ale vyskytuje se zde vícejazyčný text:

„Napsal tam FOUR SCORE AND THIRTY YEARS AGO, počátek slavné Lincolnovy řeči při otvírání Hřbitova hrdinů v Gettysburgu (Killens, J.O.: *A potom jsme uslyšeli hřmění*, Praha. Naše vojsko 1975, s. 35).“

Dílo *Rum a coca-cola* Ralpha de Bossiera²⁶ také bylo přeloženo Z. Lahodou. Jedná se také o válečný román, který se odehrává ve střední Americe, ve státě Trinidad, kde Američané chtějí těžít ropu v období druhé světové války, ale setkávají se tam s původním černošským obyvatelstvem, které jim kříží plány. Jako v jiných Lahodových dílech, i zde se vyskytují rozsáhlé popisy:

„Mopsy měla na sobě šaty s velkými růžovými květy, ve vlasech červený květ ibišku, nehty na rukou i nohou rudě nalakované a tváře jí hořely umělou červení. Opatrně našlapovala vysokými podpatky na špatně osvětlenou přístavní hráz majáku v Port of Spain (De Bossiere, Ralph. *Rum a coca-cola*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1959. 280 s., strana 9).“

²⁶ 6. 10. 1907 Trinidad, trinidadský romanopisec. V r. 1947 odjel do Austrálie, kde r. 1969 přijal občanství. H. d. je dílogie Crown Jewel (1952 Korunní klenot, č. 1956) a Rum a coca-cola (1956, Rum a coca-cola, 1959) v níž na základě svých vlastních zkušeností líčí protikoloniální a třídní bouře na Trinidadu v letech 1935 – 45 (Solvník spisovatelů anglického jazyka s výjimkou USA, 1996).

4. Závěr

Zdeněk Lahody byl menším autorem okrajového žánru, na kterého se nedostalo místo ve *Slovníku českých spisovatelů od roku 1945*. Jedinou zmínku o něm lze najít ve *Slovníku české literatury 1971 – 1980*.

Jeho díla se držely striktury „tradiční“ detektivky. Zasazoval je do období první republiky, podobně jako autoři detektivek J. Škvorecký a J. Zábrana, E. Vachek a J. Marek.

Větší úsilí věnoval Zdeněk Lahoda své překladatelské činnosti, velmi často překládal ideologizovanou socrealistickou literaturu, detektivky, dobrodružné příběhy a povídky. Překládal autory, kteří byli spjati s komunistickou kulturní politikou.

V některých svých překladech uplatňoval podobné prvky jako ve svých dílech. Některé prvky žánru detektivky jsou si v díle Alana Winningtona a Zdeňka Lahody nápadně podobné.

5. Seznam literatury

Prameny:

- Bredel, Willi. *Pro tebe, svobodo*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1960. 136 s.
- De Bossiere, Ralph. *Rum a coca-cola*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1959. 280 s.
- Killens, John Oliver. *A potom jsme uslyšeli hřmění*. 1. Vyd. Praha: Naše vojsko, 1980. 414 s.
- Lahoda, Zdeněk. *Past na krásného tygra*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 216 s.
- Lahoda, Zdeněk. *Hon na medvídku*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1977. 214 s.
- Lahoda, Zdeněk. *Láska a smrt odvážného střelce*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1991. 196 s.
- Lebert, Hans. *Vlčí kůže*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1972. 440 s.
- Sander, Kurt. *Signály z vesmíru*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1962. 114 s.
- Schreyer, Wolfgang. *Chrám satanův*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1961. 225 s.
- Schreyer, Wolfgang. *Operace Thunderstorm*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1957. 657 s.
- Schreyer, Wolfgang. *Pobočník diktátora*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1975. 301 s.
- Schreyer, Wolfgang. *Zelený papež*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1961. 252 s.
- Stewartová, Margaret. *Pán v béžové limuzíně*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1957. 136 s.
- Thürk, Harry. *Amok*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1977. 392 s.
- Thürk, Harry. *Hodina mrtvých očí*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1982. 368 s.
- Thürk, Harry. *Kejklíř*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1980. 496 s.
- Thürk, Harry. *Údolí sedmi měsíců*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1963. 253 s.
- Winnington, Alan. *Kočíčí oči*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979. 208 s.
- Winnington, Alan. *Fairfaxovy miliony*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1975. 208 s.

Zweig, Arnold. *Spor o seržanta Gríšu*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1975. 360 s.

Odborná literatura:

Bok, Václav a kol. *Slovník spisovatelů německého jazyka a spisovatelů lužickosrbských*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1987. 844 s.

Cigánek, Jan: *Umění detektivky*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1962. 410 s.

Forst, Vladimír a kol. *Slovník české literatury 1971 – 1980*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. 501 s.

Hodek, Břetislav. *Vraždy na dobrou noc*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1989. 78 s.

Hodrová, Daniela. *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*. 1. vyd. Praha: Torst, 2001. 865 s.

Mareš, Petr. „Also: nazdar!“ . 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. 234 s.

Mocná, Dagmar. *Dvě podivné „detektivky“ (Čapkův Hordubal a Jméno růže U. Eka)*. Česká literatura – časopis pro literární vědu, srpen 2005, roč 53, č. 4, s. 465 – 491.

Mocná, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. 699 s. kapitola Detektivka, s. 106 – 114.

Petříček, Miroslav. *Majestát zákona*. 1. vyd. Praha: Hermann a synové, 2000. 289 s.

Procházka, Martin a kol. *Slovník spisovatelů anglického jazyka*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996. 756 s.

Škvorecký, Josef. *Nápady čtenáře detektivek*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1965, 169 s.

Todorov, Tzvetan. *Poetika prózy*. 1. vyd. Praha: Triáda, 2000. 333 s. Kapitola Typologie detektivního románu, s. 99 – 112

Vančura, Zdeněk a kol. *Slovník spisovatelů anglického jazyka, Spojené státy americké*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. 732 s.

Online zdroje:

Obec překladatelů. URL: <<http://www.obecprekladatelů.cz/L/LahodaZdenek.htm>>, přístup 12. 1. 2011

Internetová encyklopedie URL: <<http://de.wikipedia.org/wiki>>, přístup červenec 2011